

УДК 78.075:82.6:82.155

ББК 85.313 (4 Укр)

Яким Горак

МАТЕРІАЛИ ДО ІСТОРІЇ ВИДАННЯ “АРТИСТИЧНОГО ВІСТНИКА”

У статті вперше публікуються три листи різних українських діячів, які розкривають невідомі деталі історії видання альманаху “Артистичний вістник”. Листи документують причетність до видання журналу українських діячів І.Франка, В.Матюка, розкривають механізм підготовки випусків журналу, співпрацю з журналом львівських українських музичних інституцій (Вищого музичного інституту та “Союзу співацьких і музичних товариств”). Листи групуються довкола постаті Володимира Домета Садовського – ініціатора видання, священника, хорового диригента й музичного критика, який виступає як автором, так і адресатом листів.

Ключові слова: Володимир Садовський, Віктор Матюк, Олександр Бережницький, “Артистичний вістник”, рукопис, видавнича спілка.

Хоч “Артистичний вістник” давно вже увійшов до мистецької історії Галичини першого десятиліття ХХ століття, матеріалів, які б висвітлювали передісторію появи цього видання, залучення до неї визначних особистостей того часу, відомо мало. Нещодавно було опубліковано добірку листів Володимира Садовського до Анатолія Вахнянина [4], які частково прояснили цю справу. Пропонована в нашій публікації добірка епістолярних матеріалів вносить низку цікавих нюансів до історії цього непересічного мистецького видання. Прикметно, що всі матеріали групуються довкола постаті ініціатора й одного зі співредакторів видання – Володимира Домета Садовського (1865–1940).

Два з пропонованих листів (№ 1 та 3) збереглися у фонді НТШ (ф. 309) Центрального державного архіву України у Львові у справі (№ 224), котра в описах фонду значиться як “Листи, статті, опис бібліотеки, документи “Артистичного вістника” [17]. Хоч справа ця не була оминута увагою музикознавців (посилається на неї П.Медведик [9, с.442]), однак ніхто докладніше не розібрався в матеріалах, які вона містить. Так, зокрема, крім публікованих листів, вона містить один зі списків бібліотеки (під заголовком “Содержаня бібліотеки музикальної і духовних композицій” [17, арк.39–69]) В.Садовського, чорновий рукопис початкового фрагмента статті “Наші видавництва і музикалії за останні літа”, написану С.Людкевичем у співавторстві з В.Садовським [17, арк.22–27], а також чимало проектів оформлень обкладинки майбутнього видання, тексти поміщених на форзацах видань реклами й інформації, статейні матеріали різних авторів як ті, що були згодом опубліковані в альманаху, так і ті, які залишилися неопублікованими (фрагмент статті К.Устияновича “Де що о нашій живописи церковній” [17, арк.10–18]).

У першому з поданих листів – листі В.Садовського до невстановленого адресата – автор детально обговорює ціни на папір, друк нотних додатків, тиражу, транспортування тиражу з Перемишля до Львова, робить основний акцент на зборі матеріалу. В.Садовський мріє про появу першого номера з 1 жовтня 1904 р., а саме видання, на його думку, має репрезентувати українську музику в Європі: “Робім, добродію, так, якби цілком певно 1 жовтня був вже перший випуск Музичного вістника виданий. Розуміє ся само собою, що річ треба буде дуже добре зареклямувати, щоби неповстидати ся і перед Европою, а не то перед ким небудь”. Прикметно, що тут автор називає майбутнє видання “Музичним вістником”, оскільки остаточна назва виформувалася тільки у вересні 1904 р.

Прохання автора листа, щоб адресат попросив А.Вахнянина про справоздання з діяльності Вищого музичного інституту, дає підстави припускати, що матеріали на “Альманах музичний” і “Артистичний вістник” збиралися В.Садовським разом і лише в процесі роботи розприділялися по виданнях. Як можемо переконатися з виданих номерів “Артистичного вістника”, ніяке справоздання опубліковане в ньому не було (був лиш анонс діяльності інституту), натомість ширша стаття про цей заклад була поміщена в “Альманаху музичному” за рік 1904. Симптоматично також, що в 1905 році, поки виходив “Артистичний вістник”, “Альманах музичний” не виходив – було видано лише його другий наклад за рік 1904. І навпаки, номери “Альманаху музичного” під назвою “Ілюстрований музичний календар” появляються в роки до й після видання “Артистичного вістника”.

Тісні творчі взаємини лучили В.Садовського з автором другого з наведених листів – композитором і священиком Віктором Матюком. Хоч окремо їх взаємини ще не досліджувалися, однак можна вказати деякі з них факти. Зокрема, “Малий катехиз музики”, укладений В.Матюком і виданий у Ляйпцігу 1884 року, містив присвяту укладача о. В.Садовському [2, с.76]. 1899 року в липневих номерах “Галичанина” за підписом комітету опубліковано відозву “Отзв к співлюбивим русынам”, підписану В.Матюком, В.Шухевичем і М.Копком [11], у якій автори закликали до організації З’їзду галицьких музикантів, заснування “Союзу любителів народної музики” і подавали широку програму завдань діяльності майбутнього товариства. Серед рукописів В.Садовського, які збереглися в “Палаці мистецтв” ЛНБ ім. В.Стефаніка, є два зошити, названі автором “Проект Статута Руско-українського Союзу любителів музики” [3, с.25–26]. Це згаданий у статті проект статуту, який мав бути винесений на обговорення на з’їзді. В “Ілюстрованому музичному календарі” 1906 року було опубліковано біографію В.Матюка [1], а в додатках – підручник В.Матюка “Короткий начерк науки гармонії і композиції” [8].

Пропонований лист В.Матюка до В.Садовського з 1905 року – ще одна точка малодосліджених взаємин двох мистців. Передовсім, лист документує згоду В.Матюка щодо участі у видавничій спілці “Артистичного вістника”. Згадана спілка була зініційована А.Вахнянином і утворена 28.09.1904 року [10, с.3]. На жаль, поки що документально годі встановити кількість та імена осіб, які входили до цієї спілки, але, як свідчить контекст даного листа, спілка була зацікавлена в поповненні новими силами. Лист також документує бажання В.Матюка написати для публікації свою працю і загалом позитивну його оцінку видання.

Лист В.Матюка до В.Садовського зберігся у фонді рукописів ЛНБ ім. В.Стефаніка НАНУ. Спочатку він був долучений до справи, яка містить богословські твори В.Садовського (о/н-2517), а потім відділений в окрему справу з похідним номером (о/н 2517/1). Лист цей зафіксований у біобібліографічному покажчику “Віктор Матюк” [2], однак досі не опублікований. С.Івасейко в брошурі про представника перемиської школи покликається на лист В.Матюка до В.Садовського з позначкою його збереження в ЛНБ ім. В.Стефаніка, але без указання місця зберігання, при цитуванні. При цьому наводиться цитата однієї фрази з листа в контексті праці композитора над Співанником: “Це дало б змогу найбільше піднести нашу культуру пісенну” [5, с.17]. Однак цієї фрази в листі нема і джерело її нез’ясоване.

Автор третього листа – Олександр Бережницький (на жаль, років життя не наводить жодне енциклопедичне чи музикознавче видання) – один із членів-засновників “Союзу співацьких і музичних товариств” у Львові, згодом – викладач скрипки у Вищому музичному інституті, один зі співвидавців “Артистичного вістника”, котрий опублікував в альманасу статтю “Наші музики”.

Цікавим і, здається, незанимає досі в мистецтвознавчій літературі є задокументований цим листом факт, що коректуру першого номера “Артистичного вістника” читав, окрім інших, Іван Франко – автор відомої й часто цитованої рецензії на перший номер альманасу [14].

Цей лист також вводить нас у малознану сферу музичної творчості В.Садовського, показуючи його як опрацьовувача й гармонізатора народних пісень. Як музичний додаток до першого номера “Артистичного вістника” 1905 року була опублікована гармонізація В.Садовського для чоловічого хору в C-dur відомої старовинної коляди “Бог предвічний” і цю публікацію згадує лист О.Бережницького. Автор листа вказує В.Садовському помилку в гармонізації коляди – паралельні октави між партіями альту й баса між акордами на другій долі першого й обох долях другого такту.

Зберігся рукописний відпис гармонізації В.Садовського цієї коляди в одній з архівних справ під назвою “Ноти музичних творів Штрауса, Чайковського і др. композиторів, належних професору Свенціцькому Іларіону” [15] серед добірки рукописних відписів творів різних авторів (Р.Штрауса, Р.Франца, П.Чайковського). Відпис містить три варіанти гармонізації. Два з них – для чоловічого хору в C-dur у розмірі 2/4. Над одним з варіантів – під заголовком “Бог Предвічний народив ся” виставлено підзаголовок “Напів з Тернопільщини”, темп Largo і вказівку “Гарм. Садовськ. 1904”. Над другим варіантом – назва “Бог предвічний” без підзаголовка та вказівки темпу, з поміткою лише “Гарм. Сад.”, але в кінці нотного тексту ще й зазначеною датою “Пер. 14/12”. Оскільки обидва варіанти являють собою один і той самий нотний текст з несуттєвими відмінностями, можемо стверджувати: гармонізація здійснена В.Садовським

14 грудня 1904 року в Перемишлі. Перший з описаних варіантів цілком збігається з опублікованим у музичному додатку до першого номера “Артистичного вістника”. Другий варіант – із зазначеною в кінці датою – був, очевидно, першою версією гармонізації, чорновиком для остаточного викінчення. Третій варіант – для мішаного хору в тональності A-dur з назвою “Бог предвічний народив ся” і підзаголовком “Напів той сам”. Над початком нотного тексту справа помітка: “Гарм. Садовськ. 1904”. Згадані два варіанти гармонізації коляди – для чоловічого і мішаного хорів – склали окремо виданий “Музичний Додаток до “Артистичного Вістника” за рік 1905”. У поміщеному в першому номері “Артистичного вістника” анонсі публікації обробки коляди зазначалося, що вона “згармонізована в строгім церковнім стилі”.

Пропоновані листи публікуються вперше зі збереженням усіх особливостей авторської лексики, синтаксису та підкреслень у тексті. Для зручності читання й уніфікації правопису всіх трьох листів правопис підведено під норми сучасного українського правопису: букви “йор” та “ô” замінені сучасними відповідниками, знято тверді знаки в кінці слів, що закінчуються приголосними літерами.

№ 1

Володимир Садовський – невстановленому адресатові.

В[исоко]поважаний Добродію!

Полагоджуючи сей час нині справу друкарняну, подаю Вам що слідує:

Склад, друк і папір – тої якости і формату як сей, на котрім пишу, – в 500 примірниках винесе разом 50 корон, або, на стару монету, 25 злр. і то навіть за друк з примірами поодинокими хотя́й би і друком клішів фотографічних. Колиби нотних стрічок (чи то на подинчій системі лінійним чи на партитуровім чи фортепяновім) було посеред тексту більше, тогди за ноти слідує осібна умова. Склад нот на цілу сторону виносить 4 корон! За звичайні кліши, котрі остають нашою власністю, платить ся від величини (кліша Кішакевича¹ з Календаря вийде найвисше на 4-5 кор[он]).

За друковане кожної сотки понад 500 примірників платить ся за папір (100 аркушів і за друк) 3 кор[они] 5 г[рейцарів]. Так, отже 1500 примірників 1 числа вийде на $50+35 = 85$ кор.

Заразом посилаю Вам на взорець і ноти: піваркуша нот на поданім папері виносить в 500 примірників 41 корон, без взгляду якого укладу ноти, чи з текстом, чи без тексту і на який інструмент.

Надто пожадно булоби видавати місячник в окладинці кольоровій; окладинка з титулом на першій стороні, а з інсератами на 3 позісталих сторонах коштувати ме від N-ру лиш одного геляра, отже від 500 примірників 5 корон, через що видане зискає на внішнім вигляді і вартости. Лиш анонси не можуть надто часто зміняти ся, хиба поодинокі можуть в часі 2-3 місяців бути вимінані. Се буде незвичайної ваги і для місячника і для видавництва, бо і інсерати можуть бути і всі 16 сторін виповняти ся виключно статями або евентуальними дописями! – Після бесіди з директором друкарні виходить, що він обов'язує ся кожний нумер яких небудь нотних вкладів виготовити до трох день до висилки зі Львова, а если будуть кліші і ноти – то до осьми день. – Хиба перше число довше потриває, бо мусить ся приладнати стереотипні заголовки та вінету для окладинки. – Всі заголовки і вінетки, як і окладинку, виготовляє друкарня² за дармо, без вчислення накладу на стереотипи.

Вага 500 примірників не винесе понад 50 корон, отже оплати на залізниці не буде так дуже велика з Перемишля до Львова і се можете Ви вирахувати, казати, пр[иміром], Волод[имирові] Левицькому³, що є урядником залізничним на головнім дворці.

Так, отже, булаби справа видавництва з технічного боку полагожена: Перший випуск, друкований в 1000 примірників, винесе без додатку музичного = 67 кор. 50 чисто в Перемишлі; в 1500 примірників = разом до 100 кор., другі випуски випадає на 65 кор., зовсім не вчислюючи додатку музичного, котрий появилби ся доперва при третім випуску. Ходить, отже, о заангажоване 150 злр.,

¹ Ідеться про композитора Йосифа Кишакевича (1872–1953) – композитора, знайомого В.Садовського, який працював військовим капеланом в Ярославлі на Перемищині.

² Імовірно, із часом справа оформлення обкладинки змінилася. У листі до А.Вахнянина від 21.11.1904 р. В.Садовський указує, що звертався до нього художник Юліан Панькевич у справі оформлення обкладинки [4, с.159]. В обкладинці, запроектованій художником, альманах і виходив у світ.

³ У Центральному державному історичному архіві у Львові збереглося 5 листів (кореспонденційних карток, записок і листів) В.Садовського до Володимира Левицького, датованих 30-ми роками ХХ ст. [16].

або 300 корон, а видавництво з кредитом, який нам друкарня дати певно не відмовить, запевняє хотьби і як були несприятливі відносини. Посовітуйтеся отже ще раз з Р[адником] Вахнянином¹: нехай він постараєся о те, а я рівночасно віднесуся до Ніжанковського², щоби постарався о тих 200 злр. від Калитовського³ – і в ім'я Боже!

Якби оно, але на разі і се була наша т.е. Ваша і моя річ стягати матеріяли до видавництва, щоби таки при всяких можливих і неможливих обставинах взятися за роботу таки з 1 листопадом с[его] р[оку]. Або коли піде, то таки по взору всяких німецьких того рода видавництв таки від 1 жовтня і сего я собі дуже дуже жичив=би. Робім, добродію, так, якби цілком певно 1 жовтня був вже перший випуск Музичного вістника⁴ виданий. Розумієся само собою, що річ треба буде дуже добре зареклямувати, щоби неповстидатися і перед Европою, а не то перед ким небудь. Ходить лиш о статі так оригінальні – що найчільніші! – як і толковані з musik і других місячників пр[иміром] Kunstwart'a⁵ і т.д. Постарайтеся о фахове справозданє з Інститута музичного у Р[адника] Вахнянина для вістника⁶ та ще там що такого – а самі зробіть що приобіцяли і висилайте хотьби того тиждня. Я сам вибераюся на другий тиждень до Юзка Кишак[евича], а там і єго припечу і сам заберуся до роботи; бодай тематично розложу собі про що прийдеся насамперед писати.

Ну і ну! Вчора мало що не запознили потяги. Добре, що і желізниця в силі припознатися. Скоро подаєте моє письмо до газети, напишіть і манускрипт, як зможете, заверніть.

Здоровлю всім добром широчичливий Садовськ[ий].
Перем[ишль] 16/8 1904.

ЦДДА України у Львові. – Ф. 309. – Оп. 2. – Спр. 224. – Арк. 1–2. – Автограф, чорне чорнило.

№ 2

Віктор Матюк – Володимирові Садовському.

Карів 22.I.1905.

Високопреподобний Отче!

Вернувши из Львова з наших зборів захорував я поважно и перележав кілька неділей в ліжку. Уже на зборах муз[ичних] чув=ємся хорим і мусів перед часом опустити салю і досих пор не знаю нічого як збори скінчилися, що постановлено на них в справі проєктованого статута⁷. Никто до

¹ Анатоль Вахнянин (1841–1908) – відомий український композитор, письменник, музично-громадський діяч. Під час підготовки видання “Артистичного вістника” В.Садовський листувався з А.Вахнянином. У першому номері альманаху була опублікована стаття А.Вахнянина “Два реформатори церковного співу” з окремими коментарями В.Садовського. “Союз співацьких і музичних товариств у Львові”, головою якого був на той час А.Вахнянин, підтримав видання “Артистичного вістника” і журнал став органом “Союзу...”. Про це дивись [4].

² Ідеться про композитора і священника Остапа Нижанківського (1863–1919). З ним В.Садовський був знайомий ще з років навчання у Львівській духовній семінарії. У 1885–1887 рр. вони обоє співпрацювали у видавництві “Бібліотека музикальна”, а 1889 року В.Садовський разом з О.Нижанківським брав участь у концертах першої артистичної прогульки (концертах т.зв. “дванадцятки”), дохід з яких ішов на спорудження будинку для українського театру у Львові.

³ Мовиться, мабуть, про Омеляна Калитовського (1855–1924) – педагога й освітнього діяча, у 1900–1907 рр. – директора української гімназії в Тернополі, автора шкільних підручників з географії, статей на історичні та педагогічні теми, співробітника журналу “Зоря” і газети “Діло”.

⁴ Це, очевидно, один з попередніх варіантів назви альманаху. Остаточний варіант назви “Артистичний вістник” серед відомих джерельних матеріалів уперше починає фігурувати лише з вересня 1904 року: спочатку в опублікованій у “Ділі” замітці про намір видання часопису [10], відтак у листі В.Садовського до А.Вахнянина від 21.11.1904 р. [4, с.159] і протоколі засідання “Союзу співацьких і музичних товариств” від 23.11.1904 р. [18, арк.8].

⁵ Der Kunstwart – німецький мистецтвознавчий журнал, що виходив упродовж 1887–1919 років.

⁶ В “Артистичному вістнику” не було опубліковано жодного Вахняниного справоздання про інститут, натомість значна стаття “Висший музичний Інститут у Львові” авторства М.Волошина була опублікована в “Альманаху музичному” на 1904 р. (С. 102–104).

⁷ Ідеться, мабуть, про збори “Союзу співацьких і музичних товариств”, на яких мали бути затверджені зміни до статуту “Союзу...”. В.Садовський у статті “В справі “Союза співацьких і музичних товариств”, опублікованій у жовтневих і листопадових номерах “Діла” 1904 року, критикував діяльність управи “Союзу” за те, що до того часу, від дня офіційного заснування “Союзу...” і перших його Загальних зборів 28 червня 1903 року, ще не відбулися другі Загальні збори товариства, які б мали внести обіцяні

мене в тій справі не писав, хоч о тоє просив=єм, тож до сих пор не зложив я навіть звичайної вкладки членської до музичного нашого товариства. Та навіть тая справа не була порушена в наших часописях, я сподівався побачити і перечитати яку вістку в “Артистичнім Вістнику” – на жаль пишете, що в Перемишли Вам зфушерували. Я тішу ся, що прецінь раз буде виходити орган музичний, бо без того ніяке Товариство розвивати ся не може. Я би думав, що користнійше би було, коли би сей Вістник був призначений виключ но справам нашим музичним, бо в полученю з другою штукаю, як в тім разі з малярством – буде за дорогий і не буде можна розвинути акцію музичну. Я охотно приступаю з уділом до видавничой спілки і заамбоную “Артистичний Вістник”, однак аж на другий місяць, бо сей місяць тяжкій для мене: все мушу видати для дітей і много спожили гроша Свята і недуга моя. Радо би придбав і ще яку людину до нашого діла і предплати – однаково в моїх сторонах отак людину [знайти] дуже тяжко. Оскільки буду міг зроблю Вам монографію музичну за моїх часів музикованя спів семінарській у Львові і в гимназії Львівській і Перемискій¹, однаково аж пізнійше, тепер зайнятий співанником церковним для шкіл народних², до котрого виготовлення з’обов’язав=єм ся, а наші люде і Власти найбільше усильно на мене назирають, а я через слабість мою справу туя занедбав. Що ся стало і взглядно як стоїт справа з спілкою видавничою³? – будьте ласкаві мені донести. Що мислите друкувати? Я би подав Вам гадку – що конечна потреба подумати наперед з Співанничками для дітей руских, щось в роді як видав п[ан] Січинській в Станіславові⁴, тільки не з фортепіаном, але яко соля (unisono), дуети, терцети, квартети з вправами для початкуючих, з узглядненням стишків в учебниках шкільних, котрі би Власти школьні могли поручити для шкіл. То би було з двоякою користею получене, бо можна би числити на розпродаж, а по-друге, молодії уми дітей можби заохотити до співу і музики. Се наша будучність і о тоє дбати конче потреба, если акцію розвою нашой музики хочем видавництвами робити – а тогди може Русь бути продуктивнійша. Посилаю Вам Вашії книжочки Пашінгера (Harmonielehre)⁵, розвідки Breslauer’a⁶ і 2 великорускії брошурки о піснопінію, за котрих пожичку дякую і перепрашаю, що так

на перших зборах поправки до статуту. Згідно з протоколом засідання Виділу “Союзу...” від 23.11.1904 [18, арк.8], такі Загальні збори мали відбутися 8.12.1904 року і п’ятим пунктом порядку денного цих зборів була зміна статуту. Зберігся протокол засідання від 8.12.1904 року [18, арк.8 зв.], проте це не були обіцяні Загальні збори, а тільки засідання Виділу, яке було присвячене лише прийняттю нових членів. Оскільки в листі В.Матюк пише, що від часу зборів у Львові “захорував я поважно і перележав кілька неділь в ліжку”, цілком імовірно, що він був присутнім на цих зборах (хоч схематичний протокол цього не занотовує), які, однак, нічого не постановили щодо статуту.

¹ Названа монографія друком не вийшла. У рукописі збереглася праця В.Матюка “О распространении пінія музикального межі руським народом”, яка, імовірно, є начерком майбутньої монографії.

² Важко встановити, про який співанник ідеться. У виданні “Віктор Матюк. Біобібліографічний показчик” [2, с.78, 90] зафіксовані такі здійснені В.Матюком видання, суголосі назвою і характером до вказаного в листі, Співанник церковно-народний для шкіл народних / Уложив Віктор Матюк. – Львів, 1911. – 130 с.; [2, с.78] і “Церковно-Народний Співанник”. – Львів : С.Лужанський, 1924. – 267 с.[2, с.90].

³ Ідеться про видавничу спілку, заініційовану А.Вахнянином 28.09.1904 р. [10], яка стала видавцем “Артистичного вісника”.

⁴ Мова про співанник Дениса Січинського (1865–1909), точна назва якого “Збірник народних і патріотичних пісень на голоси діточі в супроводі фортепіано”. Видання вийшло в Перемишлі 1904 року й містило твори М.Лисенка, Д.Січинського, І.Воробкевича, В.Матюка, Г.Якубовича, обробки народних пісень, до яких Д.Січинський доробив фортепіанний супровід.

⁵ Праця “Harmonielehre” Пашінгера (Paschinger) зафіксована в “Содержані бібліотеки музикальної і духовних композицій” В.Садовського в першому підрозділі списку “Наука музики і гармонії” [17, арк. 41]. Напроти назви книжки в “Содержанню...” В.Садовський олівцем написав прізвище “Матюк”, зафіксувавши факт позичення книжки.

⁶ Еміль Бреслаур (Breslauer Emil, 1836–1899) – німецький викладач фортепіано, учитель релігії і рабин єврейської громади в Котбусі, у 1863 році переїхав до Берліна, щоб повністю присвятити себе музиці, учився 4 роки в консерваторії Штерна. У 1868–79 рр. викладав фортепіано й теорію музики в Академії Куллака, в останні роки – методику гри на фортепіано, заснував і керував консерваторією, де вчили на викладачів фортепіано. Від 1883 р. керував хором реформованої синагоги й був спадкоємцем Штерна. Дописував до “Шпернше Цейтунг” як музичний критик. У 1879 р. заснував Берлінське товариство викладачів музики (у 1886 р. воно розширилося до “Німецького товариства викладачів музики”, підготувавши ґрунт для заснування Музично-педагогічної спілки). За інструктивний твір “Технічні основи гри на фортепіано” (1874) отримав звання професора. В інших колах Бреслаур став особливо відомим через упорядкування педагогічного журналу “Викладач фортепіано” (від 1878), “Нотної грамоти”, “Методики

довго задержав. Пісня, о котрої текст питаєте, посилаю Вам в прилозі о кілько собі пригадую. Я уважав пісню тую, починаючи ся словами “Надо мною буря була”, за твір Лавровского¹, але то мусить бути піснь якогось російского композитора, котрого то не знаю так, як для підручників много і много не міг дізнатись. При сей случайности посилаю Вам і брульон манускрипту Вербицкого до мене котрих знаних народних пісень ним гармонізованих² – може се буде для Вас цікаве. Прилагаю мій глибокій Вам поклін.

Преданий о. Віктор.

ЛНБ ім. В. Стефаніка НАНУ. – Відділ рукописів. – о/н 2517 /1. – Автограф, чорне чорнило. На конверті напис: “Сго Высокопреподобію о. Володимиру Садовському капеляну войскому і пръ. въ Перемишль”.

№ 3

Олександр Бережницький – Володимирові Садовському.

Високоповажаний Отче Добродію!

Посилаю 20 прим[ірників] Вістника. Решта анексіовані до всіляких людей в Перемишлі,

навчання гри на фортепіано в окремих статтях”, написаної спільно з Л.Кюлером, Г.Стюве, С.Багге, А.Рейсманом, В.Гібеліусом, Й.Альблебенем та іншими (Берлін 1886, 2-ге вид., 1896), “Путівника літератури з навчання гри на фортепіано” (3 томи, багато перевидань) і “Вчення про будову мелодії” (2-ге вид., 1895). Він видав багато духовних і світських хорових творів, пісень, творів для фортепіано, серенади для струнних інструментів ор. 6, брошуру “Чи є оригінальні єврейські мелодії в наспівах у синагогах та народних наспівах” (1898, з негативним результатом) і редагував 11 видання “Музичного розмовника” Шуберта (1892). Був особисто знайомий з В.Садовським, про що свідчить наявність в архіві останнього фотографії Е.Бреслаура та його візитівки. У “Списку музичної бібліотеки Володимира Садовського” і “Содержанню бібліотеки музикальної і духовних композицій” зафіксована праця Е.Бреслаура “*Sind originale Synagogen Melodien gesshichtlich...*” (“Чи є оригінальні єврейські мелодії в наспівах у синагогах та народних наспівах”), видана в Лейпцигу 1898 року [17, арк.52]. Що про названу працю йдеться у листі В.Матюка, може свідчити та деталь, що напроти назви цієї книжки в “Содержанню бібліотеки...” олівцем записано прізвище “Матюк”, отже, В.Садовський зафіксував у списку факт позичення книжки.

¹ Йдеться про українського композитора, греко-католицького священника, диригента катедрального собору в Перемишлі Івана Лаврівського (1822–1873). Хто є автором пісні “Надо мною буря була”, однозначно не з’ясовано. З.Лисько [7, с.123] указує її серед списку світських хорів без супроводу І.Лаврівського як такої, що був скомпонований у 1851–1854 рр. на слова невідомого автора й копія якого збереглася в родині Матюків. Такої ж думки про цей твір притримується Б.Кудрик у своїй праці “*Dzieje ukraińskiej muzyki w Galicji w latach 1829–1873*” [6, с.90]. Нотографічний покажчик “Рукописи та першодруки музичних творів Михайла Вербицького” [12, с.21] указує твір під такою назвою серед творів М.Вербицького, з якого збереглася рукописна копія Е.Менцінського. Цілком імовірно, що це два різні твори на один поетичний текст. В.Садовський цікавився у В.Матюка авторством цієї пісні в процесі написання у співавторстві із С.Людкевичем і підготовки до друку в “Артистичному вістнику” статті “Наші видавництва і музикалії за останні літа (1900–1905)”. Зокрема, у фрагменті названої статті, опублікованому в 2–3 (за лютий-марець) зошитах альманаху (С. 21), при характеристиці видання видавництвом “Станіславівського Бояна” хору Д.Січинського “Непереглядною юрбою”, автори вказують: “В *andante maestoso* попав композитор на мелодію пісні (мабуть, Лаврівського) (наводиться нотний ініціал початкових двох тактів пісні “Наді мною буря була”. – *Я.Г.*) і мелодичною переробкою тої пісні хоче віддати “одностайність днів”, висказаних поетом”.

² Відомо, що 1869 р. В.Матюк познайомився з М.Вербицьким, відвідував його в лікарні й показував йому свої твори. М.Вербицький подарував В.Матюкові автографи окремих своїх церковних композицій. Про факт передання М.Вербицьким В.Матюкові власних гармонізацій народних пісень у музикознавчій літературі не згадується. Невідомо, скільки гармонізованих пісень було передано і які саме. Нотографічний покажчик “Рукописи та першодруки музичних творів Михайла Вербицького” [12, с.92–96] указує 10 обробок М.Вербицьким народних пісень. З них 4 для жіночого хору в супроводі оркестру (“Бодай здоров Жельман”, “Коби м була біду знала”, “Слава ж тобі, Христе царю”, “Соловію пташку, пташку”), і для чоловічого хору без супроводу (“Ревуха”) і 5 для голосу з оркестром (“Дам духа закаблукам”, “Нема щастя і долі мені на сім світоньку”, “Ой гук, мати, гук”, “Ой чумаче, чумаче”, “Помагай біг, Жельман”).

звідки видавництво опізнив Труш¹, котрий мав рівночасно виставу² і жінку в злогах.

Друге число вже складає ся і кліша (з образка Красіцького³) робить ся.

Прошу мені оборотною поштою переслати материял до 2 числа передовсім “Критику Берліоза”⁴, продовження статі “Наші музикалії і видавництва”⁵ і статю Колесси⁶ та може трохи материялу до огляду. Я маю готові справозданя Боянів львівського і черновецького, Стрийського, Союзу і інститута музичного, котрі даю до огляду.

Ми вислали майже 400 екземпл[ярів]. 250 лишає ся у нас. Коректа досить невдатна, хотяй робив її я, Труш і Франко, але винен тому децер Поляк. Друге число вже иньший складає. Прошу дати в Перемишлю видруковати додаток муз[ичний] до 2-го числа⁷ (може щось Сяся⁸, або Кишакевича). Се мусить бути готове найпізнійше на 11.

В Вашій коляді “Бог предв[ічний]”⁹ вкінці (parallele oktaven)

Може би дали поправку до слід[уючого] числа?

Вибачте за письмо і фрагментаричний стиль, але будучи одв[ічальним] ред[актором], скарб[ником], адмін[істратором], червовертнем Труша і Беднарського¹⁰ не маю часу бути стилістом.

¹ Ідеться про визначного українського художника Івана Івановича Труша (1869–1941). З листа В.Садовського до А.Вахнянина від 21.11.1904 довідуємося, що В.Садовський запропонував І.Трушеві взяти на себе “одвічальну редакцію за статті з обсягу штук красних” [4, с.159].

² Від 24 січня до 1 березня 1905 року в салоні Лятура на площі Св. Духа у Львові заходом “Товариства прихильників української літератури, науки і штуки” проводилася виставка робіт українських художників, а також плахт, килимів і виробів різьби по дереву.

³ Мовиться про картину “Гість із Запоріжжя” видатного українського художника Фотія Красицького (1873–1944). Репродукція цієї картини була опублікована в другому зошиті “Артистичного вістника” (між сторінками 24–25).

⁴ Ідеться про допис Володимира Садовського “Nector Berlioz про хор придворної капелі в Петербурзі та про Бортнянського”. Цей допис було опубліковано в п’ятому зошиті “Артистичного вістника” за травень 1905 року (С.54–55).

⁵ Мова про статтю, написану В.Садовським у співавторстві із С.Людкевичем. Автограф фрагмента цієї статті зберігається серед редакційних матеріалів “Артистичного вістника” [17, арк.24–27]. Стаття під назвою “Наші видавництва і музикалії за останні літа (1900–1905)” була опублікована в “Артистичному вістнику” (1905. – Зошит 1. – С.5–6; Зошити 2 і 3. – С.21–23; Зошит 4. – С.40–42).

⁶ Говориться про статтю Філарета Колесси “Кілька слів про збиране і гармонізоване українських народних пісень з доданем листів Миколи Лисенка”, що була опублікована в “Артистичному вістнику” (1905. – Зошит 2–3. – С.16–20; Зошит 4. – С.35–39; Зошит 5 – С.51–53).

⁷ У “Додатку музичному” до другого зошита “Артистичного вістника” було опубліковано обробки Остапа Нижанківського народних пісень для співу й фортепіано “Колисанка”(записана від Б.Лепкого) і “Ой ти поїхав, мене понехав” (записана від О.Роздольського).

⁸ Ідеться про Станіслава Людкевича.

⁹ “Музичний Додаток до “Артистичного вістника” за рік 1905 містив 2 гармонізації В.Садовського колядки “Бог предв[ічний] народився” (для чоловічого хору й для мішаного хору), гармонізацію С.Людкевича колядки “Нова радість стала (Напів з Ярославщини)” для мішаного хору, “Ранню молитву” ор. 39 П.Чайковського для фортепіано чи гармонії, а також мелодії жовнірських пісень “Вітер віє, трава шумить”, “Як я маршировав отець на мя зовав”, “Я в кватироньці сиджу”. Рукописи гармонізацій коляд та твору П.Чайковського зберігаються серед нотно-музичних творів, які належали Іларіонові Свенціцькому [15]. Указана О.Бережницьким помилка справді має місце у версії гармонізації для мішаного хору.

¹⁰ Беднарський Кароль (1848–1911) – український друкар, з 1879 року директор друкарні Товариства імені Т.Шевченка. За час його керівництва друкарня стала найбільшим центром видання української літератури в Галичині. Він друкував усі журнали й збірники НТШ, ряд видавничих серій, видання творів українських літературних класиків.

Здоровлю Вас і Всіх Перемишлян щиро.

Бережницький

6 /2 1905

Матеріяли якнайскорше а також гроші!

ЦДДА України у Львові. – Ф. 309. – Оп. 2. – Спр. 244. – Арк. 8–9. Чорне чорнило, автограф. На лицевій стороні аркуша 8 у верхньому лівому куті друковані цифри 19489.

1. Біликовський І. О. Віктор Матюк / І. О. Біликовський // Ілюстрований музичний календар на рік звичайний 1906 / [зложив і впорядкував Ромуальд Зарицький]. – Львів : З друкарні Наукового Товариства імені Шевченка, 1906. – С. 65–73.
2. Віктор Матюк. Біобібліографічний покажчик / [уклад. І. Бермес, ред. О. Осадця]. – Дрогобич, 1998. – 118 с.
3. Горак Я. Два матеріали з віднайдених рукописів Володимира Садовського / Я. Горак ; Тернопільський нац. пед. ун-т імені Володимира Гнатюка, Нац. муз. акад. України імені Петра Чайковського // Наукові записки. Серія: Мистецтвознавство. – Тернопіль ; К., 2009. – № 2 (21). – С. 22–32.
4. Горак Я. Листи Володимира Садовського до Анатолія Вахнянина / Я. Горак // Музична україністика: сучасний вимір. – Вип. 4: Міжвідомчий збірник наукових статей на пошану доктора мистецтвознавства, професора Марії Загайкевич / [редкол. Г. А. Скрипник (голова), А. Калениченко (заст. голови) ; ред.-упоряд. А. Терещенко]. – К., 2009. – С. 152–163.
5. Івасейко С. Віктор Матюк. З життя і творчої діяльності / С. Івасейко. – Сокаль, 1992. – 70 с.
6. Kudryk В. Dzieje ukraińskiej muzyki w Galicji w latach 1829–1873 / В. Kudryk ; [підгот. до друку та вступна стаття Ю. Ясіновського, В. Пилиповича]. – Перемишль, 2001. – 137 с.
7. Лисько З. Піонери музичного мистецтва в Галичині / З. Лисько ; [опрац. рукопису, упорядкув., вст. стаття В. Сивохіпа]. – Львів ; Нью-Йорк : Вид-во М. П. Коць, 1994. – 144 с.
8. Матюк В. Короткий начерк науки гармонії і композиції / [зладив о. Віктор Матюк]. – Львів : З друкарні Піллера і Стілки, 1905.
9. Медведик П. Діячі української музичної культури : матеріали до біобібліографічного словника / П. Медведик // Записки Наукового товариства імені Т. Шевченка. – Т. 226 : Праці Музикознавчої комісії / [ред. О. Купчинський, Ю. Ясіновський]. – Львів : НТШ, 1993. – С. 370–455.
10. Новинки. Нова часопись під заголовком “Артистичний Вістник” // Діло. – 1904. – Ч. 208. – 16 (29).09. – С. 3.
11. Отзывъ къ спиволюбивымъ русинамъ // Галичанинъ. – 1899. – Ч. 159. – 18 (30).07. – С. 2. – Підписано: В. Матюк, В. Шухевич, М. Копко.
12. Рукописи та першодруки музичних творів Михайла Вербицького : нотографічний покажчик / [уклад., передм. О. Письменної, бібл. ред. О. Осадці]. – Львів, 2004. – 104 с.
13. [Садовський В.] В справі “Союза співачких і музичних товариств” (Під розвагу всій “співовлюбивій” Руси // Діло. – 1904. – Ч. 235. – 18 (31).10. – С. 1–2; Ч. 237. – 20.10 (2.11). – С. 1–2. – Підписано: Домет.
14. Франко І. Артистичний вісник, місячник, посвячений музиці і штуці / І. Франко // Зібрання творів у 50 т. / І. Франко. – К. : Наукова думка, 1982. – Т. 35. – С. 335.
15. ЦДДА України у Львові. – Ф. 309. – Оп. 2. – Спр. 98. Ноти творів Штрауса, Чайковського та інших композиторів, що належали І. Свенцицькому.
16. ЦДДА України у Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 249. Листи В. Садовського до В. Левицького. – 9 арк.
17. ЦДДА України у Львові. – Ф. 309. – Оп. 2. – Спр. 224. Листи, статті, опис бібліотеки, документи “Артистичного вістника”. – 70 арк.
18. ЦДДА України у Львові. – Ф. 867. – Оп. 1. – Спр. 24. Протоколи Музичного товариства імені М. Лисенка. – Т. 1.

Впервые публикуются три письма разных авторов, которые документируют неизвестные детали издания журнала “Артистический вестник”, причастность к изданию журнала украинских деятелей (И.Франко, В.Матюка), раскрывают механизм подготовки выпусков журнала, сотрудничество с журналом львовских украинских музыкальных институций (Высшего музыкального института, “Союза певческих и музыкальных обществ”). Письма группируются вокруг личности Владимира Домета Садовского – дирижера, музыкального критика, инициатора и издателя журнала, который выступает как автором, так и адресатом писем.

Ключевые слова: Владимир Садовский, Виктор Матюк, Александр Бережницький, “Артистический вестник”, рукопись, издательское общество.

There are three letters by different authors first published in this work. The letters reveal some unknown details of publishing the journal "Artistic Herald". The letters register the fact that some of Ukrainian public figures (such as I. Franko, V. Matyuk) were involved in publishing of the journal. They also reveal the mechanism of the issues preparation and cooperation with the journal of Lviv Ukrainian music institutions (The Higher Music Institute and "The Union of Singers and Music Societies"). Volodymyr Sadovs'kyj (a conductor, music critic and co-editor of the journal) is the author as well as the addressee of the letters.

Key words: *Volodymyr Sadovs'kyj, Victor Matyuk, Alexander Berezhnyts'kyj, "Artistic Herald", manuscript, publishing association.*

УДК 78.071:82–84

ББК 85.313 (4 Укр)

Наталія Толошняк

БОРИС КУДРИК. АФОРИЗМИ З ЖИТТЯ Й МИСТЕЦТВА

Зміст статті вміщує маловідомі для музикознавців матеріали публіцистичного доробку знаного науковця, композитора, педагога Бориса Кудрика, які були надруковані протягом 1934–1936 років у часописі "Мета" – пресовому органі Українського католицького союзу, що виходив у Львові в 1931–1939 рр. і був орієнтований на широку читацьку аудиторію.

Ключові слова: *Борис Кудрик, афоризми, музична періодика Галичини, музична критика.*

Музично-теоретична спадщина доктора музикології Бориса Кудрика (1897–1952) представлена досить об'ємно й розкриває широке коло зацікавлень дослідника та напрямів його діяльності: історичне музикознавство, фольклористику, музичну критику, публіцистику.

Музично-критична, публіцистична та музикознавча діяльність композитора, разом з його педагогічною діяльністю та іншими сферами, творять цілісний портрет непересічного митця української музичної культури першої третини ХХ століття.

Наукові статті, рецензії (переважна більшість була написана в 30–40-х роках ХХ ст.), музикознавчі нариси, виголошені численні реферати – це величезна й титанічна праця. Багато із цих робіт не втратили й донині своєї значущості й актуальності.

Дописи Б.Кудрика надруковані в популярних на той час періодичних виданнях Галичини: "Діло", "Нова Зоря", "Мета", "Неділя", "Життя і знання", "Дзвони", "Українська музика", "Наші дні", "Львівські вісті", "Краківські вісті" і складають значну кількість наукових розвідок (близько двохсот), що свідчить про надзвичайну працездатність, цілеспрямованість, організованість та інтенсивність роботи критика-музикознавця, а також про широке коло наукових інтересів музикознавця [1].

Тематичні напрями досліджень Б.Кудрика слугують зразками пізнавально-критичного ставлення автора до виявлення й висвітлення загальних проблем культуротворчого процесу, торкаються вагомих подій мистецько-громадського значення Галичини в першій половині ХХ ст., творчо-індивідуальної самобутності митців, неперевершеної виконавської майстерності українських артистів.

Жанровий спектр публіцистичного доробку Бориса Кудрика вражає широкою палітрою і розмаїттям. Це й аналітичні жанри – рецензії, огляди, критичні статті, і художньо-публіцистичні – нариси, фейлетони, а також інформаційні жанри – дописи, репортажі тощо.

Однак особливої уваги заслуговує рідкісний для музикознавців і музичних критиків жанр, до якого звертався Борис Кудрик у 30-х роках ХХ ст. Це **афоризми**¹, які в короткій і лаконічній

¹ Афоризм (грец. αφορισμός, означення, вислів) – короткий влучний оригінальний вислів, що зробився усталеним; яка-небудь узагальнена думка, висловлена стисло в дуже виразній, легкій для запам'ятовування формі, яка згодом неодноразово відтворюється іншими людьми. В афоризмі досягається найвища концентрація безпосереднього повідомлення і того контексту, у якому думка сприймається слухачами або читачем.

Афоризмами можуть бути прислів'я, сентенції класичних авторів, крилаті вирази з літературних та філософських творів.